

Дзинглюк О. С.

Одеський національний морський університет

Шевальє С. Б.

Одеський національний морський університет

ІНТЕГРАЦІЙНІ ЕЛЕМЕНТИ МОРАЛЬНО-ЕТИЧНИХ ОЦІНОК ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ ІЗ ЗООКОМПОНЕНТОМ В УКРАЇНСЬКІЙ, БОЛГАРСЬКІЙ І ПОЛЬСЬКІЙ МОВАХ

Будь-яка розвинена мова з давньою історією має у своєму складі великий шар лексики, яка виражає думки і сподівання самих мовців, їх історію, побут, культуру, міфологічні, релігійні, етичні уявлення. Ідеться про фразеологічні одиниці.

У статті розглянуто фразеологічні одиниці з компонентом-зоонімом української, болгарської та польської мов (усього проаналізовано близько 150 одиниць). Зоофразеологізми активно використовують носії зазначених мов, саме тому вони стали матеріалом для вивчення оцінної характеристики представників трьох слов'янських народів, які належать до різних підгруп слов'янської групи індоєвропейської мовної сім'ї. Зооніми – складні мовні одиниці, яким притаманний значний інформаційний потенціал.

Автори дослідження проаналізували класифікації фразеологічних одиниць найвідоміших мовознавців – представників болгарської, української, польської мовознавчих шкіл. Для представленої роботи вибрано класифікацію болгарської дослідниці М. Вітанової. Спираючись на цю класифікацію, у статті проілюстровано зв'язок зоонімної фразеології з культурою та менталітетом носіїв української, болгарської і польської мов.

У роботі автори виявили спільні зооніми на позначення характеристик людини і в болгарській, і в українській, і в польській фразеології. Водночас, на позначення певних характеристик та якостей людини до українських фразеологізмів із певним компонентом-зоонімом можна підібрати болгарські або польські відповідники із зовсім іншою назвою тварини, значення якого буде ідентичним українському. Досліджено, що в українській фразеології наявні фразеологізми з компонентом-зоонімом, які не зафіксовані в розглянутих фразеологізмах двох інших мов.

Цікавим є спостереження щодо розподілу прикладів до кожного пункту запропонованої класифікації. Саме ці особливості яскраво ілюструють самобутність етносу (звичаї, традиції, вірування, морально-етичні оцінки, соціальні відносини, психічний і фізичний стан людини) – усе, що брало і бере участь у формуванні культурних кодів, що визначає менталітет народу.

Ключові слова: євроінтеграція, фразеологізм, зоонім, слов'янські мови, менталітет, морально-етичні оцінки.

Постановка проблеми. Мова є універсальним засобом передавання інформації про природу та про всі сторони життя людини й людського суспільства, а також про себе; у своєму складі є відображенням культури суспільства людей, які нею розмовляють. Латинське слово *cultura* уже для самих римлян було багатозначним. Воно позначало: 1) обробку, догляд за чим-небудь; 2) землеробство; 3) освіту; 4) виховання; 5) ушанування [1, с. 169].

Людську діяльність та її наслідки протиставляли первісній природі – натурі. Зрозуміло, і ми так сприймаємо: культура (як матеріальна, так

і інтелектуальна (духовна)) є витвором людського суспільства окремих творчих особистостей.

Культура, як і мова, є знаковою системою. За визначенням Ю. Лотмана та Б. Успенського, культура – це «складна семіотична система, функцією якої є пам'ять, а основною рисою – накопичення» [1, с. 214]. Людство століттями формувало своє бачення принципів соціальної взаємодії одне з одним. Час виховав у людей загальнолюдські правила, які вважають мірилом порядності, честі, шляхетності, вихованості для кожного. Без них особистість втрачає найціннішу ознаку цивілізованості – культуру (мислення, поведінки, сприй-

няття дійсності тощо). Ще в дитячому віці батьки вкладають у свідомість дітей, що працелюбність, доброта, чемність, надійність, хоробрість – це добре, а лінь, злість, жорстокість, невихованість, зрадливість – погано. Попри загальноприйняті цінності, все ж таки в кожного народу є свої особливі, властиві тільки йому пріоритети в поведженні з іншими, зовнішньому вигляді, людських якостях тощо. Не є винятком і українці, болгары, поляки, особливості морально-етичних поглядів яких розглядають автори через призму фразеологізмів із зоокомпонентом. Досконала, багата мова у своїй лексиці відбиває культуру суспільства. Проте багата мова – це не тільки численні слова-синоніми, різноманітні художні засоби тощо, що роблять її красивою та образною, гнучкою та експресивною. Серед мовних перлин чи не найбільше виділяються усталені сполуки – фразеологізми, що виражають думки і сподівання самих мовців, їх історію, побут, культуру, міфологічні, релігійні, етичні уявлення народів різних епох і поколінь. Вони є засобом образного відображення світу. Фразеологічні одиниці з компонентом-зоонімом становлять досить великий шар лексики, особливістю якої є високий ступінь універсальності та поширення, оскільки їх активно використовують у мовленні задля оцінної характеристики людини.

Протягом усієї історії розвитку цивілізації життя людини завжди було тісно пов'язане з тваринним світом. Займаючись землеробством, скотарством, полюючи на тварин, наші предки спостерігали за їхньою поведінкою та зовнішнім виглядом. Звідси з'являються перші зооморфні уявлення, які сягають своїм корінням сивої давнини та проявляються найперше в релігії, де богів зображували в образах тварин. Отже, тваринам надавали неабиякого значення в повсякденному житті слов'ян та духовній культурі, адже анімалізм був тим тлом, на основі якого формувалася мова, культові обряди та культурні стереотипи.

Таким чином, у мовній картині людей дослідники фіксують фразеологічні одиниці з ознаками тваринного світу, в основу яких покладено стереотипні образи, які виникають у підсвідомості людини тієї чи тієї лінгвокультури, адже ці стереотипи пов'язані з відображенням найхарактернішого для поведінки тієї чи тієї тварини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фразеологія національної мови збагачується і вдосконалюється, убираючи безцінні скарби з усього того, що впродовж багатьох віків плекає і зберігає у своїй пам'яті носій мови – народ. Фразеологічний фонд мови є багатющим матеріалом для

розв'язання питання етнопсихології, етнолінгвістики, що досліджується в роботах класичних та сучасних мовознавців.

У сучасній мовознавчій науці репрезентовано низку праць, які описують специфіку фразеологізмів із компонентом-зоонімом у слов'янських мовах. Зокрема, певні дослідження із цього питання висвітлено в таких працях: Стоянова Р. «Зооморфный код культуры в семантике болгарских и русских образных сравнений», Мирошніченко І. «Po śmierci gróźniaka nie zawuje i собака»: образ ледаря та трудолюба в зоофразеології (на матеріалі польської, української та російської мов)», Гончар Н. «Зіставний аналіз фразеологізмів російської та болгарської мов у лінгвокультурологічному аспекті». Варто зазначити, що ми не змогли відшукати жодної розвідки, у якій одночасно характеризуються та зіставляються фразеологізми з компонентом-зоонімом, що належать до південнослов'янських, східнослов'янських та західнослов'янських груп мов. Отже, сучасна лінгвістична наука потребує більшої кількості комплексних праць, у яких розглядатимуться фразеологізми із зоонімами, що належать до лексичних шарів слов'янських груп мов, оскільки це важливо для розуміння особливостей менталітету представників різних лінгвокультур та покращення процесу міжкультурної комунікації, адже фразеологізми наочно демонструють як спільність, так і відмінність у цінностях, стереотипах і моделях поведінки в національних культурах.

Постановка завдання. Зіставити фразеологізми з компонентом-зоонімом у болгарській, українській та польській фразеології на прикладах реалізації стереотипів з образом тварини в лінгвокультурному аспекті, проаналізувати спільні, відмінні морально-етичні, культурні цінності носіїв названих мов та звернути увагу на наявність (чи відсутність) інтеграційних зрушень щодо загальноєвропейських морально-етичних засад.

Виклад основного матеріалу. *Вивчення фразеологічних одиниць має велику теоретичну і практичну значущість, сприяє розумінню мовної картини світу та поліпшенню міжкультурної комунікації.* В. Телія підкреслює, що фразеологізми «можуть виконувати роль еталонів, стереотипів культурно-національного світобачення або вказувати на їх символічний характер і в цьому вигляді виступати як мовні експоненти культурних знаків» [16, с. 250]. Найпотужнішим джерелом виникнення образних виразів у багатьох мовах є зоонімічна лексика. Науковці по-різному тлумачать слова, що називають тварин. Так,

А. Кипріянова пропонує термін «зоосемізм». На думку дослідниці, зоосемія – це «надсукупність, яка функціонує в мовах і об'єднує найбільш близькі родовидові сукупності» [9, с. 9]. Інші науковці подають такі визначення фразеологічних одиниць з ознаками тваринного світу: «фразеологічні одиниці з анімалістичним компонентом» (В. Бойко), «фразеологічні одиниці із зоосемічним компонентом», «зоосемічна фразеологія» (А. Семотюк), «стереотипні зооморфні еталони» (Т. Гончарова), «фразеологія живої природи», «зоосемічні фразеологічні одиниці», «фразеологія природи» (Н. Петрова). Український лінгвіст Д. Ужченко щодо компонентів-назв тварин у ФО застосовує терміни «зоофразеологія» і «зоофразеологізми» «під зоофразеологізмами (ЗФ) ми розуміємо порівняно чітко окреслену семантично й тематично групу стійких надслівних мовних утворень, у складі яких є фауноніми (зооніми) або їх образно-генетичні елементи; зоофразеологізми функціонують як відтворювані метафоричні, переважно експресивні одиниці вторинного найменування» [17].

Отже, вивчення саме зоофразеологічного шару лексики допоможе зрозуміти, відчуті мовну картину світу трьох слов'янських народів, оскільки «зоонім відображає відмінності в національно-культурних уявленнях, психологічних, ментальних і соціальних особливостях і різноманітних звичаях, які є властивими певній мовній спільноті та культурі загалом. Зооніми становлять складні мовні одиниці, яким притаманний значний інформаційний потенціал. Зооніми можуть виконувати різні функції в мові. Одна з них – характеристика людини з абсолютно різних сторін. Тут можливе або ізольоване вживання цієї мовної одиниці, або ж використання в складі фразеологічної одиниці» [7, с. 71]. Фразеологізми із зоонімами є маркерами національного образу світу, який сформувався у свідомості певної етнічної спільноти [10, с. 83].

У багатьох мовах зоофразеологія містить значний корпус одиниць, в основу яких покладено відомі назви тварин, що мають як подібну, так і різну символіку, а також є засобом образної характеристики людини [6, с. 115].

Фразеологізми з компонентом-зоонімом широко поширені в мовах, які ми зіставляємо – українській, болгарській та польській. Належність цих мов до різних підгруп слов'янських мов індоєвропейської мовної сім'ї визначає відмінність у фразеологічних системах цих мов. Різні країни, різні менталітети, які протягом століть існують у безпосередній близькості одне

від одного, підтримують та розвивають торговельні, дипломатичні та культурні зв'язки, значно впливають на культуру та мову одне одного, але мовна картина світу кожної з них яскраво демонструє відмінність у національному світосприйнятті та світогляді. Фразеологізми з компонентом-зоонімом метафоричні та оцінні. Через них характеризується людина в усіх її життєвих проявах – зовнішності, характері, якостях особистості тощо.

Ураховуючи відмінності у сприйнятті навколишнього світу людьми певних національностей, логічно можна передбачити, що однаковий компонент-зоонім, що використовується у фразеологізмах усіх трьох мов, може давати різну характеристику тим самим людським якостям.

Дослідниця А. Гребенюк наголошує, що стереотипізація ознак тварин і закріплення їх за певним типом людей є подвійною, зворотною метафорою. Спочатку людські якості приписували тваринам (собаці – відданість, зайцю – боязливість, лису – хитрість, бджолі – працьовитість, змії – підступність, обачність, павичу – гордовитість, курці – нерозумність, свині – нахабство, баранові – упертість, дурість, риби – мовчазність тощо), а далі ці фіксовані ознаки, можливо, підкріплені фольклором як символи, усталювалися за певним видом тварин, знаки яких використовували на позначення людини на підставі наведених стереотипів [7, с. 132].

Як зазначає М. Китанова у своєму дослідженні «Антропоморфізм в болгарська народна зоологія (по материали от традиционната българска култура и език)», у болгарській культурі вовк символізує злість, ягня та голуб – лагідність, сумирність, лисиця – хитрість, мураха – працьовитість [8, с. 17].

Д. Ужченко у межах фразеотематичних груп виокремлює 12 фразеосемантичних груп:

1. ЗФ зі значенням якісної характеристики особи, що передають:

- 1) загальну характеристику особи;
- 2) вікову характеристику;
- 3) фізичну силу / слабкість, спритність / неспритність.

2. ЗФ зі значенням фізичного і психічного стану людини.

3. ЗФ зі значенням поведінки чи реакції особи.

4. ЗФ зі значенням зовнішнього вигляду, портретної характеристики особи.

5. ЗФ зі значенням дії, занять особи.

6. ЗФ зі значенням обставинної характеристики дії.

7. ЗФ зі значенням якісної характеристики предмета.

8. ЗФ зі значенням кількісної характеристики (міри) предметів чи квантитативних характеристик, пов'язаних з особою.

9. ЗФ зі значенням часу.

10. ЗФ зі значенням сприйняття відстані у просторі, місця або напрямку дії.

11. ЗФ із значенням побажань, емоційності.

12. ЗФ як образні перифрази назв предметів, істот (осіб) [17].

В. Вѣтов у своєму дослідженні «Човекът и човешкият живот, представени от българските разговорни зоофразеологизми с образна компонента “куче”, “псе”» подає таку класифікацію фразеологічних одиниць із компонентом-зоонімом, що характеризують як фізичні, моральні та психологічні сторони людини, так і її соціальний стан та поведінку:

1. фізически характеристики;
2. характеристики от социално естество;
3. характеристики от нравствено и психологическо естество;
4. характеристики откъм поведенческо естество [4, с. 77–81].

За семантичною класифікацією всесвітньо відомого польського мовознавця С. Скорупки, зоофразеологізми можна поділити на усталені одиниці, одиниці з обмеженою сполучуваністю і вільні.

Проаналізувавши класифікацію фразеологізмів із компонентом-зоонімом провідних науковців-лінгвістів, у своїй статті ми беремо за основу класифікацію, запропоновану болгарською дослідницею М. Вітановою у лінгвістичній праці «Човекът и светът на животните в българските устойчиви сравнения», яка інакше класифікує багатий мовний матеріал фразеологізмів із компонентом-зоонімом [3, с. 34–41]. Спираючись на цю класифікацію, ми наведемо приклади українських, польських та болгарських фразеологізмів із компонентом-зоонімом, за допомогою яких і проілюструємо зв'язок зоонімної фразеології з культурою та менталітетом носіїв мови.

1. Інтелектуальні та психічні характеристики людини:

– як баран в аптеці [15, с. 23], горобці цвірінькають у голові (у макітрі) [15, с. 162], жуки у голові [15, с. 237], зайчики в голові стрибають [15, с. 244], мухи в носі грають [15, с. 413], як свиня на перці розумітися, знатися, ні пес ні баран [15, с. 500] / като бивол в железница гледам [18, с. 478], като гьска [18, с. 483], като заклана

овца гледам [18, с. 485], като коза в календар гледам [18, с. 488], като магаре в параклис [18, с. 492], колкото магаре от военна музика (колкото (като) магаре от кантар, колкото (като) муле от кантар) [18, с. 533], кукувица ми е изпила ума [18, с. 545], гледам като котка в календар [19], пилешки мозък [19], глупав (умен) като гьска [19], стадо баранів; як цап (вовк) у (на) зорях, зі сл. розбиратися, розуміти; як свиня на перці, зі сл. Розумітися [2, Т. 1, с. 129, 406, 781], *patrzyć jak wół na malowane wrota; świnie powinien pasać, mieć hodować myszki w głowie*) [14, Т. 2, с. 332, 606];

– морський вовк [15, с. 119], старий лис (стара лисиця) [15, с. 335] / морски вълк [18, с. 595], стара лисица съм [19], *to mądra ryba* [14, Т. 2, с. 75];

– гадюка ссе коло серця [15, с. 145], [холодна] жаба сидить під серцем [15, с. 233] / държа змия в пазвата си [18, с. 542], *крія змия в пазвата си* [19];

– битися як горлиця [15, с. 30] / като гълъб тьгувам [19];

– як гедзь напав (укусив) [15, с. 175] / яхнал е на оса [19];

– підбитий псом, підбитий собаками; вовком дивитись [2, Т. 1, с. 139; 2, Т. 2, с. 839];

– ходити (виступати) півнем (півником) [2, Т. 1, с. 674], *nie ciągnij psa za ogon, bo ukąsi, nie wywołuj wilka z lasu*) [14, Т. 1, с. 674, Т. 2, с. 571].

2. Соціальні характеристики людини:

– як чумацька воша [15, с. 125], годувати воші [15, с. 154], і кішки нема чим годувати [15, с. 155], як церковна миша [15, с. 390], битися як риба об лід [15, с. 31] / като куче [18, с. 489], като църковна мишка [18, с. 514], нямам ни куче, ни котка [19];

– важливий птах [15, с. 582], велика риба [15, с. 597] / важна птица [18, с. 117], важна клечка [19];

– дрібна пташка [15, с. 583] / малка риба [19];

– як бджола трудитись [15, с. 26] / работа като пчела (работа като мравка, работа като вол) [19], като кираджийски кон [18, с. 488].

3. Фізичні характеристики та зовнішній вигляд людини:

– густі як бугай у болоті [15, с. 46], як віл [15, с. 109] / като вол (като бивол / като теле (овца) [18, с. 480], *jak koń* [14, Т. 1, с. 252], *niedźwiedzia siła*) [14, Т. 1, с. 341];

– заяча душа [15, с. 228] / като заек [18, с. 484], като коте (като врабче) [18, с. 489];

– і муха крилом уб'є [15, с. 412] / слаб като клечка [19], имам пилешки мускули [19], висохлий на тараню (дуже худий) [2, Т. 1, с. 188];

– як пава [15, с. 479];

– спритний як ведмідь до горобців (жвавий як рак на греблі, як (мов, ніби) як [чорний] віл на ногу наступив [2, Т. 1, с. 129], швидкий як віл у плузі) [15, с. 58] / като мечка ходя [18, с. 493]; *ruchy niedźwiedzi*; [14, Т. 1, с. 441];

– сліпа курка [15, с. 320] / сляпо куче [19];
– як голуб сивий [2, Т. 1, с. 129] / *być siwym (białym) jak gołąb*) [14, Т. 1, с. 341];
– як риб'яче око чистий [2, Т. 1, с. 288];
– кури засміють; кури сміються; як корові сідло [2, Т. 1, с. 390, 406], *zdatny jak wół do karety* [14, Т. 2, с. 606], як свиня в хомуті, зі сл. Виглядати [2, Т. 2, с. 781].

4. Дії та стани:

– як байбак у норі [15, с. 22], хоч вовком вий [15, с. 71], як квочка в обичайці [15, с. 290] / като кукувица, живея [18, с. 479], когато бил вълка куче [18, с. 524];

– вертітися (крутитися) як муха в окропі [15, с. 58] / *въртя се* като муха без глава [19];

– влипнути як муха в мед [15, с. 117] / като муха на мед [19];

– витися (звиватися, крутитися тощо) в'юном (лисом) [15, с. 88] / *вертя очи* като лисица пред курник [19];

– собака гавка (бреше, а вітер несе (носить) [2, Т. 2, с. 839], *pies szczeka*, а *wiatr niesie* [2, Т. 2, с. 571], (як, мов, ніби) сорока на хвості розносить (рознесла) [2, Т. 2, с. 839], розводити химині кури [2, Т. 2, с. 739]; *volno psu i na Pana Boga (albo na Bożą Mękę) szczekać* [14, Т. 1, 637]; *wiesać psy (na kim); psy wyją, a miesiąc świeci; gadać, miawić, słuchać, itp*) [14, Т. 2, с. 75, 571];

– потайний собака, підколодна (потайна) гадюка (гадина) [2, Т. 2, с. 839]; відігрівати гадюку біля серця; пригріти гадюку (гадину, змію) на грудях [2, Т. 2, с. 869], *posłać wilka do owce; krężyć jak wilk koło owczarni*) [14, Т. 2, с. 571];

– (як (мов, ніби) миші у норі; як віл обуха, з дієсл.; як (мов, ніби) сказеного (сказеної) собаки, зі сл. Боятися [2, Т. 1, с. 490; Т. 2, с. 839], *uchodząc przed wilkiem, trafił na niedźwiedzia* [14, Т. 1, с. 674, Т. 2, с. 571];

– (як (мов, ніби) кіт (кішка) із собакою зі сл. Жити [2, Т. 1, с. 674], *gryźć się jak dwa psy*) [14, Т. 1, с. 378; 674];

– *poruszać się jak niedźwiedź; to prawdziwy niedźwiedź!* [14, Т. 1, с. 503];

– аж рака лазити дуже занадто зі сл. сміятися; як бджіл у вулику; зі сл. кидатися; мов собака, який зірвався з цепу як (мов, ніби) собака (пес, звір) спущений (спущена) з прив'язі (ланцюга, припону) зі сл. бігти, мчати [2, Т. 1, с. 129, 378,

480; Т. 2, с. 839], *urwać się jak pies z łańcucha, so koń (wy) ckozcy*) [14, Т. 1, с. 344, 674].

5. Кольори:

– біла ворона [15, с. 125] / като бял гарван [18, с. 524], черната овца [19], виждам бял вълк у пладнина (виждам бял бивол по пладне) [18, с. 149], да те видя на бял кон [18, с. 245];

– (мов, ніби) рак [печений, варений] [2, Т. 2, с. 602].

6. Кількісні характеристики:

– як бджіл у вулику, як бджіл повесні [15, с. 26], як мурашви [15, с. 411], як оселедців у бочці [15, с. 469], як псів [15, с. 581], як тієї сарани [15, с. 630] / като в умряло куче черви [18, с. 481], като гарвани на мърша (като гарги (орли, орляци) на мърша [18, с. 481], като зми на змище [18, с. 486], като куче в каруца наредих се [18, с. 490].

Потрібно зауважити, що на позначення характеристик людини і в болгарській, і в українській, і в польській фразеології виявлені такі спільні зооніми: *вовк/вълк/wilk*, *ведмідь/мечка/niedźwiedź*, *бик(віл)/бик/wół*, *кінь/кон/koń*, *собака/куче/pies*, *заєць/заек/zajac* тощо. Водночас, на позначення певних характеристик та якостей людини до українських фразеологізмів із певним компонентом-зоонімом можна підібрати болгарські або польські відповідники із зовсім іншою назвою тварини, значення якого буде ідентичним до українського.

Хоча варто зауважити, що в українській фразеології наявні фразеологізми з компонентом-зоонімом гедзь, пава, в'юн, оселедець, байбак, горобці, які не зафіксовані в розглянутих фразеологізмах двох інших мов.

Цікавим є спостереження щодо розподілу прикладів до кожного пункту запропонованої класифікації. Так, наприклад, найбільше польських зоофразеологізмів запропоновано до **Оцінки дії та стану** людини; українські та болгарські фразеологізми найбільш активно вживані у розділах **Соціальні характеристики людини**. Саме ці особливості яскраво ілюструють самобутність етносу (звичаї, традиції, вірування, морально-етичні оцінки, соціальні відносини, психічний і фізичний стан людини) – усе, що брало і бере участь у формуванні культурних кодів, що визначає менталітет народу.

Цікаво, що розділи **Інтелектуальні та психічні характеристики людини** та **Фізичні характеристики та зовнішній вигляд людини** має приблизно однакову кількість прикладів з усіх трьох мов. Цей результат спостережень ілюструє важливу тенденцію у взаємовідносинах представ-

ників європейського світу, зокрема українців, – прагнення інтегруватися не тільки в економічному чи політичному напрямках, а і морально-етичному, оскільки тільки приймаючи загальні інтелектуальні та психологічні цінності, можна побудувати цивілізовану, модернізовану спільноту.

Висновки і пропозиції. Отже, розглянувши та проаналізувавши вищезапропонований матеріал, ми зіставили фразеологізми з компонентом-зоонімом в українській, болгарській та польській фразеології у лінгвокультурному аспекті та визначили, що всі три народи переносили в площину людського життя поведінку, зовнішність та звички тварин. На матеріалі досліджуваних фразеологізмів

бачимо, що набагато більше стійких словосполучень із негативною оцінкою. Вірогідною причиною невеликої кількості фразеологізмів на позначення позитивної оцінки людини є особливості психології носіїв мови, наявність певних обмежень, що побутують у традиційній культурі народу (наприклад, поширеним є погляд: не хвалити, щоб не нашкодити); водночас прагнення перевиховати, виправити недоліки у характері й поведінці людини зумовлює значну кількість фразеологічних одиниць із модальністю оцінки [12, с. 4], що є одним із факторів інтеграції багатьох слов'янських народів, зокрема українців, до загальноєвропейських цінностей.

Список літератури:

1. Білецький А. О. Про мову і мовознавство : навч. посібник для студентів філол. спец. вищ. навч. закладів. Київ, 1997. 224 с.
2. Білоноженко В. М. Фразеологічний словник української мови у 2-х т. Київ : Наукова думка. 1999.
3. Витанова М. Човекът и светът на животните в българските устойчиви сравнения. *Български език*, 2009. № 67. Т. 2. С. 33–45.
4. Вѣтов В. Човекът и човешкият живот, представени от българските разговорни зоофразеологизми с образна компонента «куче», «псе». *Трудове на Великотърновския университет «Св. св. Кирил и Методий». Филологически факултет. Том 34, кн. 2. Езикознание*. Велико Търново: Университетско издателство «Св. св. Кирил и Методий», 2004. С. 71–84
5. Галинська О. М. Фразеологічні одиниці з зоонімічним компонентом, що характеризують людей в українській, англійській і китайській мовах. *Українська орієнталістика* : зб. наук. праць. 2006. Вип. 1. С. 114–118.
6. Гордеева З. А. Методика исследования зоонимов при моделировании русской языковой картины мира (на примере зоонима «кошка»). *Вестник Омского государственного педагогического университета. Гуманитарные исследования*. 2013. № 1. С. 71–73.
7. Гребенюк А. В. Типологія фразеологізмів з компонентом-фаунонімом. *Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2011. № 6 (1). С. 128–133. URL: <https://doi.org/10.31812/filstd.v6i1.784>.
8. Китанова М. Антропоморфізмът в българската народна зоология (по материали от традиционната българска култура и език). *Български език*. 2020. № 1. С. 13–25.
9. Киприянова А. А. Функциональные особенности зооморфизмов (на материале фразеологии и паремологии русского, английского, французского и новогреческого языков) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.17. Краснодар, 1999. 23 с.
10. Козько Н. А. Перевод фразеологических единиц, содержащих зоонимы. *Альманах современной науки и образования*. 2008. № 8 (2). С. 83–85.
11. Куцик О. А. Слова-символы як образно-смысловий центр формування фразеологізмів : автореф. дис. ... канд. філол. наук / 10.02.01., 10.02.02./ КДУ. Київ, 1997. 22 с.
12. Лозко Г. Українське народознавство. Київ, 1995. 368 с.
13. Мокієнко В. М. До питання про зіставний аналіз слов'янської фразеології. *Мовознавство*. 1999. № 5. С. 39–50.
14. Skorupka St. Słownik frazeologiczny języka polskiego. Warszawa, Wiedza powszechna. 1989.
15. Словник фразеологізмів української мови / відповід. ред. Винник В. О. Київ : Наукова думка, 2003. 788 с.
16. Телия В. Н. Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвистический аспекты. Москва : Языки русской культуры, 1996. 288 с.
17. Ужченко Д. В. Семантика українських зоофразеологізмів в етнокультурному висвітленні : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Харківський державний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди. Харків, 2000. 23 с.
18. Фразеологичен речник на българския език. Том първи. А – Н. / Съст. К. Ничева, С. Спасова-Михайлова, Кр. Чолакова. София : Издателство на Българската академия на науките, 1974. Т. 1. 760 с.
19. Фрази, съкращения и прякори: български онлайн справочник. URL: <https://frazite.com/> (дата звернення: 01.09.2022).

Dzynhliuk O. S., Shevalie S. B. Moral and ethical assessments of idioms with zoocomponent in Ukrainian, Bulgarian and Polish languages

Any developed language with a long history has in its composition a large layer of vocabulary that expresses the thoughts and aspirations of the speakers themselves, their history, life, culture, mythological, religious, ethical ideas. We are talking about phraseological units.

The article considers phraseological units with a zoonym component of the Ukrainian, Bulgarian and Polish languages (about 150 units are analyzed in total). Zoophraseologisms are actively used by speakers of these languages, which is why they have become material for studying the evaluative characteristics of representatives of the three Slavic peoples belonging to different subgroups of the Slavic group of the Indo-European language family. Zoonyms are complex language units that have significant information potential.

The authors of the study analyzed the classifications of phraseological units of the most famous linguists – representatives of the Bulgarian, Ukrainian, Polish language schools. For the presented work, the classification of the Bulgarian researcher M. Vitanova was chosen. Based on this classification, the article illustrates the connection of zoonymous phraseology with the culture and mentality of speakers of Ukrainian, Bulgarian and Polish languages.

In the article, the authors revealed common zoonyms to designate human characteristics in Bulgarian, Ukrainian, and Polish phraseology. At the same time, to indicate certain characteristics and qualities of a person to Ukrainian phraseologisms with a certain zoonym component, you can choose Bulgarian or Polish correspondents with a completely different animal name, the meaning of which will be identical to Ukrainian. It is investigated that in Ukrainian phraseology there are phraseologisms with a component-zoonym, which are not fixed in the considered phraseologisms of two other languages.

It is interesting to observe the distribution of examples to each item of the proposed classification. It is these features that clearly illustrate the identity of the ethnic group (customs, traditions, beliefs, moral and ethical assessments, social relations, the mental and physical state of a person) – everything that took part in the formation of cultural codes that determines the mentality of the people.

Key words: *idiom, zoonym, Slavic languages, mentality, moral and ethical assessments.*